

GIAMBATTISTA VICO: TARİHSEL BİLGİ VE İNSAN DOĞASI SORUNU***Mustafa CİHAN******Öz**

Giambattista Vico, düşünceleri ile tarih felsefesi ve tarih bilimine önemli katkılar sağlamış bir düşünürdür. Bu konularda özgün düşünceler ortaya koyan Vico'nun değeri ve büyüklüğü ancak ölümünden uzun yıllar sonra anlaşılabilmiştir. Vico, doğa bilimleri metodolojisinin karşısında, yeni bir metodoloji olan tarih ve toplum bilimleri metodolojisinin olanaklı olabileceğini göstermiştir. Tarihin bir bilgi dalı olduğunu kabul eden Vico, İnsanın doğası üzerinde tarihsel ve toplumsal şartların etkisini vurgulamıştır. Vico'ya göre insan, yalnızca kendisinin neden olduğu ve kendisinin yaptığı şeyleri daha doğru ve tam olarak bilebilir.

Anahtar Sözcükler: Giambattista Vico, tarihsel bilgi, insan doğası

GIAMBATTISTA VICO: THE PROBLEM OF HISTORICAL KNOWLEDGE AND HUMAN NATURE**Abstract**

Giambattista Vico is a prominent thinker who contributed much to the philosophy of history and science of history with his ideas. Vico, who pointed out his original ideas and thoughts on those issues, was admired, appreciated and acknowledged long after his death. Vico mentioned that as a new methodology, the methodology of historical and social sciences is a feasible methodology in the face of natural sciences' methodology. Vico, who accepts that history is a branch of knowledge, emphasized the influence of historical and social conditions on human nature. According to Vico, a human being can only know the things correctly and exactly that he himself causes and performs.

Keywords: Vico, historical knowledge, human nature.

Giriş:

Düşünce tarihinde öyle önemli düşünür ya da filozoflar vardır ki, düşünceleri ile kendi çağlarında yeterince tanınmamış hatta önemsenmemiş olmalarına rağmen, kendilerinden sonra gelen çağlarda büyük tesirler bırakabilmişlerdir. Bu nedenle onların değerleri ve büyüklükleri ölümünden uzun yıllar sonra anlaşılabilmiştir. Bunlar arasında gerçekten önemli diyebileceğimiz düşünür ya da filozoflar vardır. İşte Giambattista Vico (1668-1744) bunlardan birisidir. Nitekim kendi çağında yeterince değeri ve büyüklüğü anlaşılamayan ve önemsenmeyen Vico, ortaya koyduğu düşünceleri ile özellikle “tarih felsefesi”ne ve “tarih bilimine”ne önemli diyebileceğimiz katkılar sağlamış ve yenilikler getirmiş bir düşünür olarak karşımıza çıkar. Hatta 19. yüzyılın önemli düşünür ve yazarlarından Michelet onu “tarih

* Bu makale, 14-16 Haziran 2012 tarihleri arasında Trabzon'da düzenlenen II. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

** Doç. Dr.; Atatürk Üniversitesi, KKEF., Felsefe Grubu Eğitimi, mcihan@atauni.edu.tr.

felsefesinin babası” olarak ilan etmiştir.¹ Her şeyden önce Vico, Aydınlanma çağının düşünce başarılarına, tarih ile ilgili sorunları ele alarak katılmış ve 18. yüzyıla kadar olan tarih düşüncesini eleştirel bir tarzda inceleyerek tarihe adeta yeni bir anlayış getirmiştir.² Vico’nun tarihe yönelişi, herhangi bir ‘pragmatik yarar’dan dolayı değildir. O, tarihe yönelmenin ve tarihi bilmenin, başlı başına kendisi için önemli olduğunu söyler. Böylelikle tarihe belli ilkeler ve kurullarla yaklaşan Vico, Yeniçağ felsefesinde “tarih epistemolojisi”nin ilk taslağını geliştirmiştir. Ayrıca düşünceleri ile Vico, gelecek kuşakların tarihe ve tarih bilimine farklı bir metodolojiyle yaklaşmalarına da olanak sağlamıştır.³

Bu bağlamda birçok Batılı felsefe tarihçisi Vico’yu, ilk tarih filozofu olduğu kadar, ilk tarih epistemologu ve ilk tinsel bilim kuramcısı olarak değerlendirir.⁴ Aslında ona bu unvanları kazandıran ise, başyapıtı “Yeni Bilim”dir (Nouva Scienza). Çünkü Vico’nun söz konusu eseri, tarih felsefesine ilişkin ilk örnek olması açısından son derece önemli bir eserdir. Nitekim Yeni Bilim’in konuları tarihin bir bilim olarak kurulmasında önemli konuları ve sorunları içermektedir.⁵ Cassirer’in de ifade ettiği gibi, ilk defa tarih kavramı yetkinliğine Vico’nun çalışmalarında ulaşmıştır.⁶ Böylece Vico, tarihe ilişkin konu ve sorunlara getirdiği özgün cevaplarla “tarihçilik” alanına büyük katkılar sağlamış bir düşünürdür. Bu nedenle onun yeni bilim olarak ortaya koyduğu veriler, bir taraftan tarihin bilim olarak gelişmesinde belirleyici olduğu gibi, diğer taraftan Hegel örneğinde olduğu gibi, tarih metafizikleri için de önemli bir destek olmuştur.⁷ Öte yandan Yeni Bilim’de Vico, Bacon ve Descartesçi Kartezyen bilim anlayışına karşı gelmiş, doğa bilimleri metodolojisi karşısında yeni bir metodolojinin, başka bir deyişle tarih ve toplum bilimleri metodolojisinin olanaklı olabileceğini göstermiştir.⁸ Çünkü Vico açısından insan, sadece fiziksel bir dünyada yaşamaz, o aynı zamanda tarih ve toplum dünyasında da yaşar. Ancak bu dünyanın doğa bilimsel yöntemler ile anlaşılması güçtür.

Vico’nun ortaya koyduğu biliminde yeni ve özgün olanları görebilmek için öncelikle onun yaşadığı çağın egemen bilim anlayışına, yani Kartezyen bilim anlayışına bakmak gerekir. Çünkü Vico’ya göre bu bilim anlayışı, insan ve toplum ile ilgili konuları açıklamada yetersiz kalmıştır. Ayrıca Descartes tarihe, kendi kökten yargısı ışığında, yani mutlak doğruluğa ulaşmak için gerekli olan bir yöntemli kuşkuyla eğilmiştir.⁹ İşte Vico, düşüncelerinin başlangıcında, tümünden gelimci ve usçu Kartezyen yöntemi eleştirir. Ona göre Kartezyen bilim

¹ Doğan Özlem, “Sunuş”, Giambattista Vico, *Yeni Bilim*. (çev. Sema Önal). Doğu Batı Yay., Ankara, 2007, s. 13.

² Ayhan Bıçak, *Tarih Felsefesinin Oluşumu*. Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004, s. 115.

³ Özlem, *age.*, s. 13-14.

⁴ Doğan Özlem, *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 57-58.

⁵ Karl Löwith, “Vico”, Doğan Özlem, *Tarih Felsefes*. Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 198-199.

⁶ Ernst Cassirer, *İnsan Üzerine Bir Deneme*. (çev. Necla Arat). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 204.

⁷ Bıçak, *age.*, s. 115-116.

⁸ Özlem, “Sunuş”. *Yeni Bilim*, 14.

⁹ Löwith, *age.*, s. 200.

anlayışı, insanın özünü tarihsel ve toplumsal bağlamından uzaklaştırmıştır. Oysa Vico, insan doğası üzerinde tarihsel toplumsal şartların etkisini vurgulayarak, Kartezyen bilim anlayışından uzaklaşmaya çalışmıştır.¹⁰ Böylece Vico, Descartes'ın tarihe açık ve seçik düşüncelerle yaklaşma tavrına karşı çıkmış ve doğruluğun ve kesinliğin, etkinlikte, yani insan varlıkları tarafından yaratılmış ve gerçekleştirilmiş olanda aranması gerektiğini ileri sürmüştür.¹¹

Tarihin bir bilgi dalı olduğuna inanmayan¹² Descartes için tarihsel bilimler, aslında “bilim” bile değildir. Örneğin Eski Roma tarihini anlamayı ödev edinen tarihçi, bu konuda Romalı bir aşçının bildiğinden çok daha az şey bilir. Ayrıca tarih hakkındaki bilgimiz anlamlandırma ve haber almaya dayanır. Bu nedenle tarih bir kenara bırakılmak zorundadır.¹³ İşte bu düşünceleri ile Descartes, geçmişle ilgili bilgileri bir kenara bırakıyor ve bu türden bilgilerin gerekliliğini ise reddediyordu. Ayrıca bilgi ve yöntem anlayışı gereği Descartes, geçmişe olan ilgiyi de tümüyle koparmıştı.¹⁴ Böylece tarih ve toplum bilimleri alanından çok, asıl katkısını doğa bilimlerine yapmış olan Descartes için, “tarih hakkındaki bilgimiz, yalan yanlış, eksik “haber almalar”a ve “anlamlandırmalar”a dayanır ki, bu hâliyle tarihsel bilgide de, toplumsal gelenek ve anlamlarda da hiçbir mutlak açıklık yoktur.”¹⁵ Çünkü Descartes açısından hiçbir şeyle ölçülemeyecek derecede önemli olan kesinlik, yani *cogito ergo sum*, doğuştan idelerle birlikte verilmiştir. Bu nedenle fiziksel dünya, “doğanın doğru dili” olarak matematiğin ve matematiksel idelerin yardımıyla, bilimsel olarak yeniden kurulabilir.¹⁶

Varlık karşısında kuşkucu bir tavrı reddeden ve kişisel ilgi alanları insan ve toplum bilimleri olan Vico, asla bilim karşıtı bir tavır takınmamıştır.¹⁷ Descartes'ın bilgi anlayışını ve tarih karşısındaki tutumlarını eleştiren Vico, kendi düşüncelerini oluşturmak adına Descartesçı düşünceleri hem eleştirmiş hem de düşüncelerini oluşturmak için bir basamak olarak kullanmıştır. Öte yandan Vico, Bacon'un bilimsel yöntemin ilkelerini ortaya koymasına gibi, tarihsel yöntemin ilkelerini ortaya koyma işine kendisini vermiştir. Bununla birlikte Vico, matematiksel bilginin geçerliliğini inkâr etmez, ancak başka hiçbir bilgi türünün olanaklı olmadığını öngören Descartesçı bilgi kuramına ise katılmaz. Bunun için hakikatin ölçütünün açık ve seçik tasarım olduğunu iddia eden Descartesçı düşünce Vico açısından aslında öznel ya

¹⁰ Leon Pompa, *Human Nature and Historical Knowledge: Hume, Hegel and Vico*. Cambridge University Press. 1990, s. 15.

¹¹ Latife Uluçınar, “Giambattista Vico'nun Yaşamöyküsü”, *Giambattista Vico ve Yeni Bilim'in Temel Kavramları*. (der. Levent Yılmaz). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. xiv.

¹² R. G. Collingwood, *Tarih Tasarımı*. (çev. Doç. Dr. Kurtuluş Dinçer). Gündoğan Yayınları, Ankara, 1996, s. 92.

¹³ Löwith, *age.*, s. 200.

¹⁴ Bıçak, *age.*, s. 78.

¹⁵ Özlem, *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. s. 58.

¹⁶ Löwith, *age.*, s. 200.

¹⁷ Miller Cecilia, *Giambattista Vico: Imagination and Historical Knowledge*. St. Martin's Inc.. New York, 1993, s. 9

da psikolojik bir ölçütten başka bir şey değildir.¹⁸ Dolayısıyla insanı böyle bir ölçüt ile anlamaya çalışmak doğru olmaz. Çünkü bu insanın en önemli yönü olan “tarih ve kültür” dünyasını ihmal etmek demektir.

İnsan bilgisinin sınırlı ve mükemmel olmayan bir bilgi olduğunu vurgulayan¹⁹ Vico’ya göre insanın dışındakilerden yola çıkarak, insan hakkında bilgi vermek doğru bir yaklaşım biçimi değildir. Bu bağlamda Descartes’ın “düşünüyorum öyleyse varım” önermesinden yola çıkılarak yapılan bir doğrulama biçiminde, kendi nesnesine yabancılaşmış bir bilinç söz konusudur.²⁰ Bu noktada “biz ancak kendimizin neden olduğu ve kendimizin yaptığı şeyi doğru ve temelli olarak bilebiliriz”²¹ diyen Vico, başta Descartes olmak üzere metafizikçileri, tarihsel, toplumsal ve pratik hayatı göz önüne almadıkları ve bir felsefeye konu olarak görmedikleri için eleştirir. Böylece Vico, Descartes ile birlikte bütün Yeniçağ felsefesine yayılan Kartezyen bilgi ve doğruluk ölçütüne karşılık yeni bir bilgi ve doğruluk ölçütü geliştirme çabası içinde olur.²²

Bu bağlamda “verum (doğru), factum (olgu)’a ilişkindir” ilkesinden hareket eden Vico, hem Bacon hem de Descartes’la bir polemik içerisine girer. Çünkü biri empirist yoldan diğeri rasyonalist yoldan, *factum* deyince, doğal olguları anlarlar ve insan aklının doğruca ve aracısız olarak doğal gerçekliğe yönelip, doğal olgular arasındaki nedenselliği saptayabileceğine inanırlar. Ancak Vico, çağının geleneksel eğilimine karşı bir tutum geliştirir.²³ Ona göre “...bütün sorunların ötesinde asla sönmeyen sonsuz bir gerçekliğin ışığı parlar. Yani, sivil toplum dünyası, kesinlikle insanlar tarafından yapılmıştır ve bu yüzden ilkeleri de bizim kendi insan zihnimizin değişmeleri içinde bulunmaktadır. Bu konuda düşünen kim olursa olsun filozofların bütün enerjilerini tabiat dünyasının incelemesine zincirlemiş olmalarına şaşırmasın. Çünkü tabiatı Tanrı yaptığı için onu tek başına bilir...”²⁴ Vico’ya göre insanların bilebilecekleri, ancak kendi yaptıkları ile sınırlıdır. Bu bağlamda doğayı yaratmadığımızı, tersine yaratılmış bir şey olduğumuza göre, doğayı doğrudan ve yetkin olarak bilmek bize zorunlu olarak kapalıdır. Dolayısıyla Descartes’ın kesinliği, ancak biçimsel bir bilince ait kesinlik olur ve gerçek nedenleri bilmeye ilişkin bir kesinlik olamaz. Çünkü gerçek anlamda bilme, salt düşünmenin, (cogitare) değil, doğruyu kavramanın (intelligere) işidir.²⁵

¹⁸ Collingwood, *age.*, s. 97-98.

¹⁹ Giambattista Vico, *On The Study Methods Of Our Time*. (Trans. By Donald Philip Verene). Cornell University Press, 1990, s. 4.

²⁰ Ayşe Görür, “İnsanlık”, *Giambattista Vico ve Yeni Bilim’in Temel Kavramları*. (der. Levent Yılmaz). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 39-40..

²¹ Löwith, *age.*, s.200.

²² Mustafa Günay, *Felsefe Tarihinde İnsan Sorunu*. İlyayayınvevi, İzmir, 2003, s. 76-77.

²³ Özlem, *age.*, s. 59.

²⁴ Giambattista Vico, *Yeni Bilim*. (çev. Sema Önal). Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2007, s. 132.

²⁵ Löwith, *age.*, s. 200.

Böylece bir bilgi kuramı için kendisine sağlam bir hareket noktası olarak *verum-factum* ilkesini seçen Vico'ya göre, bir şeyi doğru olarak bilmenin ve onu yalnızca algılamanın tersine, anlayabilmenin koşulu, onu bilen kendisinin yapmış olmasıdır. Dolayısıyla *verum-factum* ilkesine göre, doğayı ancak Tanrı kavrayabilir, ama matematiği insan kavrayabilir ve bilebilir. Çünkü Vico'ya göre matematiksel düşüncenin nesnelere, matematikçinin kurmuş olduğu kurmacalar ya da varsayımlardan başka bir şey değildir.²⁶ Bu nedenle insanlar için yetkin ve apaçık bir bilmeye, ancak kendi objelerimizi kendimizin özgürce kurduğumuz yerde, örneğin matematiksel yapıntılar alanında ulaşabiliriz. Buna göre Descartes'ın matematiksel idelerin kesinliğini ve açıklığını vurgulaması haklı olabilir. Ancak o, bu ideleri kendimizin yarattığını atlamış, onların Tanrının doğuştan içimize yerleştirdiği şeyler saymış ve ayrıca onlarda bulunduğu kesinlik ve açıklığı ise doğaya taşımaktan asla çekinmemiştir.²⁷ Bu nedenle Vico'ya göre, Descartes büyük bir yanılğı içerisindedir. Dolayısıyla bu yanılığdan uzaklaşıp, hakikate ulaşmanın yolları aranmalıdır.

Vico'ya göre, insan yarattığı şeyi daha tam ve kesin olarak bilebilme gücüne sahip olmasına rağmen, insan zihni bir insan yaratısı ya da ürünü olmadığından onun hakkında açık ve seçik bir düşünceye sahip olamayız.²⁸ Diğer yandan “insan, zihnin sınırsız ve belirsiz yapısından dolayı, her nerede ve her ne zaman cehalete düşse kendisini her şeyin ölçüsü sayar ve öyle kabul eder.”²⁹ Buna göre Vico açısından Tanrı'nın varlığı Descartes da olduğu gibi insan zihninin varlığı ile açıklanamaz.³⁰ Başka bir deyişle Tanrı, insan zihninin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaz.

Vico'ya göre insanlar tarafından yapılmış olan toplumsal-sivil dünya, tamamen insan yapısı şeylerin, yani dillerin, göreneklerin, hukuksal ve politik düzenlerin, ekonomik örgütlenmelerin, özel mülkiyetin dünyası olarak “tinsel dünya”dır. Bu nedenle tarih, bu dünyayı insandan, insan tininin yönelimlerinden yola çıkarak araştırabilir. Zira insan bu dünyayı yorumlama yolu ile de olsa, doğaya göre daha iyi tanıyabilir ve kavrayabilir.³¹ Bununla birlikte Vico'ya göre Tanrı dış dünyadaki gerçek varlıkların bütün unsurlarını hem içerir hem de düzene koyar. Oysa insan, sınırlı aklı ile kendisinden başka her şeyin dışında kaldığı için, varlıkların var olma nedenlerine katılırlar; ama bunların uzmanlığı konusunda noksandır.³²

²⁶ Collingwood, *age.*, s. 98.

²⁷ Özlem, *age.*, s. 60.

²⁸ Görür, *agm.*, s. 40.

²⁹ Vico, *age.*, s. 90.

³⁰ Görür, *agm.*, s. 40.

³¹ Özlem, *age.*, s. 61.

³² Giambattista Vico, *Vico: Selected Writings*. (Edited and translated by Leon Pompa). Cambridge University Press, 1982, s. 31-32.

Öte yandan Vico açısından bir doğruluk ölçütü olarak kabul edilen *verum-factum* ilkesi açısından konuya yaklaştığımızda, kesinlikle insan aklınca yapılmış bir şey olan tarihin, insan bilgisinin bir nesnesi olmaya özellikle uygun olduğu sonucunu çıkarabiliriz.³³ İnsanı tarihsel bir varlık olarak değerlendiren Vico'ya göre, insanlık durağan varlıkların toplamı olarak tanımlanmaz. Böylece insan doğası ya da yapısı, sürekli inşa hâlinde olan bir kavram olarak karşımıza çıkar.³⁴ Dolayısıyla insan üzerine yapılan araştırmalar, bilinen anlamda deneye tabi tutmaya uygun değildir. Ancak insanlığın hikâyesini anlatacak birçok malzeme elimizde vardır. Bunlar dil, mitoloji, eski gelenekler ve kurumlardır. Buna göre, *verum-factum* ilkesi açısından ancak yaratılan ya da yaratılabilecek olan şeyler doğru ve temelli olarak bilinebilir. Bu nedenle insan doğayı yaratmadığına göre, doğanın doğrudan bilinme yolu insana kapalıdır. Böylece deney ve gözlem yoluyla doğa, bilimsel olarak ele alındığında, aslında gerçek nedenler değil, soyut düşünceye ve algıya açık hâliyle doğanın görünen nedenleri saptanabilir. Bu nedenle Descartes'ın iddia ettiği gibi, akılcı kesinlik, ancak gerçekliğin sadece bir yönünün bilgisini verebilir. Çünkü açık bilgiye ancak insanın özgürce yarattığı alanlarda ulaşabiliriz. İnsanın ürünleri olan diller, görenekler, hukuksal ve politik düzenler, ekonomik örgütlenmeler bunun örnekleridir. Böylece burada insana dair bir hakikat kendiliğinden karşımıza çıkar. Bu da insanın hem tarihin yapıcısı hem de ürünü olduğu gerçeğidir.³⁵

Vico, kendinden önce gelen filozofların “doğal dünyanın bilimi”ne erişmeye çabalamalarını şaşkınlıkla karşılar. Çünkü ona göre filozoflar, içinde yapılmış ve edilgin bir şey olarak yer aldığımız ve bu nedenle “gerçek” nedenleriyle bilemeyeceğimiz doğaya eğilirken, bu arada kendimizin yaptığı ve içinde etkin olarak yer aldığımız, bu yüzden de “gerçek” nedenlerini bilebileceğimiz tinsel dünyayı devamlı suretle ihmal etmişlerdir.³⁶ Oysa insan söz konusu tinsel dünyayı, doğal dünyadan da daha iyi tanıyabilir. Çünkü onu yapan insanın bizzat kendisidir. Dolayısıyla Vico'nun ortaya koyduğu “Yeni Bilim” hem bir felsefedir hem de bir insanlık tarihidir. Çünkü insanların ve toplumların doğası, “kendî içinde” insani ve tarihsel bir doğadır. Bu nedenle doğa tümüyle bir fiziksel nitelik taşımaz. Aksine, insanın doğası, doğal olduğu kadar, tanrısal kayranın öngördüğü bir gelişimin tarihsel yasasına da bağlıdır.³⁷ Bu bağlamda Vico şunları söyler: “Bilimimiz, bu nedenle, aynı zamanda ortaya çıkışı, gelişmesi, olgunlaşması, düşmeye başlaması ve çöküşü bakımından her ulusun tarihiyle zaman içinde dönüşen ideal sonsuz bir tarih betimler. Aslında, bu Bilimi düşünen kişi, bu ideal sonsuz tarihi bu delillerle yapmaktan ziyade kendisini anlatmaktadır. Çünkü... ilk şüphe götürmez ilke,

³³ Collingwood, *age.*, s. 99.

³⁴ Görür, *agm.*, s. 41.

³⁵ *agm.*, s. 41.

³⁶ Özlem, *age.*, s. 61.

³⁷ Löwith, *age.*, s. 202.

ulusların bu dünyasının kesinlikle insanlar tarafından yapılmış olduğudur. ...Ve tarih, olayları yaratan ve olayları nakledenden daha kesin olamaz. O hâlde ... insani işlerle yapılan kurumlar, nokta, çizgiler, yüzeyler ve şekillerden daha büyük bir gerçekliğe sahiptir.”³⁸

Böylece Vico’da tinsel dünya söz konusu olduğunda *verum* ve *factum* birbirinden ayrı değildir. Çünkü burada *factum*, dış dünyada olup bitenler değil, bizim yaptıklarımızdır. Buna göre *factum*’un doğru bilgisi, *verum* da yine bize açıktır ve doğa hakkındaki görüntü bilgisinden daha “gerçek” bir bilgidir. Ayrıca tinsel nitelikli *factum*, her zaman dillerin, göreneklerin, hukuk düzenlerinin, politik uygulamaların, kurumların insani dünyasıdır ve bize filoloji yoluyla açıktır. Çünkü bu tinsel *factum*, her çağda dilsel anlamlarda yansır. Bu nedendir ki tarihçi, geçmiş kavramaya filolojik çözümlemelerden geçebilir. Şu halde Vico’ya göre insanın ulaşabileceği en yüksek doğruluk ve en “gerçek” kesinlik, matematiksel idelerin yapıntısal kesinliği değil, kendi yaptıklarının, başka bir ifade ile kendisinin neden olduğu şeylerin yorumlanması olarak da kalsa filolojik kesinliktir.³⁹

Bu nedenle Vico, tarihin anlaşılmasında doğru (*verum*) ile olgunun (*factum*) birbirine geçmiş hâlde birlikte olduklarını söylemekle Descartes’dan tamamen uzaklaşır. Zira ona göre, felsefi doğruluğa, her zaman dillerin, göreneklerin, yasaların ve kurumların insani dünyasında bize açılmış olan “filolojik” bir kesinlik olarak ulaşılabilir. Bu bağlamda Vico, geometrik kesinliği örnek alan Kartezyen doğruluk anlayışını tarih alanına taşımaz. O, teorik doğruluk ile insani-pratik alanın bilgisinin olasılığı arasında yapılmış olan Kartezyen ayrımı, doğru ile olgu arasındaki diyalektik ile aşmaya çalışır. Bu nedenle Vico, Descartes’in küçümsediği bir etkinlik olarak filolojiyi, yani tarihsel olaylar hakkında diller aracılığıyla haber almamızı sağlayan bu bilimi, bir “felsefi bilim” düzeyine yükseltir.⁴⁰ Vico’nun bu tutumu ise çağının genel düşünce yapısı dikkate alındığında, son derece özgün bir düşünce olarak karşımıza çıkar.

Öte yandan tarihsel süreci, insanların dil, gelenek, hukuk ve hükümet *vb.* dizgeleri kurup geliştirdiği bir süreç olarak değerlendiren Vico, bu dizgelerin tarihindeki uzun ve verimli araştırmalarının sonuçlarını bize sunar. Diğer yandan bu bilgilerin nasıl doğduğunu ve bu şeylerin geçmişteki insanlarca yarattığı süreci tarihçilerin kendi zihinlerinde yeniden kurabildiklerini söyleyerek dile getirir. Ona göre tarihçinin zihni ile incelemeye giriştiği nesne arasında bir çeşit önceden kurulmuş bir uyum vardır. Bu uyum, tarihçiyi yapıp etmelerini incelediği insanlarla birleştiren ortak insan doğasına dayanır.⁴¹ Vico, Descartes’in tasarladığı kuşkucu bakışı kesinlikle tarih alanına taşımaz. Çünkü ona göre tarih, sadece geçmiş olarak

³⁸ Vico, *Yeni Bilim*, s. 141.

³⁹ Özlem, *age.*, s. 61-62.

⁴⁰ Löwith, *age.*, s. 202-203.

⁴¹ Collingwood, *age.*, s. 99.

geçmişle ilgili değildir. Her şeyden önce içerisinde yaşadığımız toplumla, çevremizdeki insanlarla paylaştığımız adetlerle ve geleneklerle ilgilidir. Dolayısıyla bunları incelemek için gerçekten bunların var olup olmadıklarını sormamız gerekmez. Bu nedenle Descartes vari bir kuşku tarih dünyasında gerekli değildir. Zira tarihsel gerçeklik kavramı ile gerçekliğin kendisi arasındaki ayırım anlamsızdır. Buna göre tarih, tasarımlar hakkındaki sorular ile olgular hakkındaki soruların birbirinden ayrılamadığı bir bilgi olarak karşımıza çıkar. Buna karşın Descartes felsefesindeki tüm sorun, bu iki tip soruyu birbirinden ayırma sorunundan başka bir şey değildir.⁴² Nitekim Descartes'ın dualist varlık görüşü sadece Vico tarafından değil, birçok Batılı düşünür tarafından da eleştirilmiştir. Zira zihin ve beden arasında temelde bir ayırım yapan Descartes, fiziksel dünya ile zihinsel dünya arasında bir bağlantının olamayacağını düşünmekteydi.

Düşüncelerine epistemolojik bir köken bulmaya çalışan Vico'ya göre, insanın önceden belirlenmiş sonsuz tarihinin ideal dünyası, Tanrı'nın tasarımıdır ve bundan dolayı bilinemez. İnsanın sonsuz doğası ve kaderi, kendi anlayış yetilerinin dışında bir yerdedir. Bununla birlikte tarihsel olarak insanın içinde geliştiği hissiyat dünyası insanın kendi yaratımıdır ve yeniden üretime açıktır. Şu hâlde Vico, algılayış sorununu olgusal dünyanın bilgisinin olanakları ile sınırlar. Buna göre, insan bilinci ve onun varlıksal durumu tarihseldir. Bu bağlamda insan doğası, başlangıçta belirsizdir ve ilişkilerin sonsuza doğru akışına katılmış olarak, çevresini tehdit eden olaylara verdiği tepkilerle kendi doğasını oluşturur. Ancak insanın kendi doğasını şekillendirmesinde temel, fiziksel dünyayla olan ilişkisi değildir. Zira insan, sadece çevresine tepkiler gösteren psikolojik bir otomat değildir. Aksine, kendini bilecek ve kendi dünyasını yaratacak imgeler yaratma insanın bir kapasitesidir.⁴³ Nitekim bu kapasitesinden dolayı insan, bütün diğer canlı varlıklardan ayrılır. Bununla birlikte Vico açısından fiziksel doğa, gerçekliğin öbür yarısıdır, ancak tinsel doğaya göre ikincildir. Fakat Vico öncesi filozoflar, tanrısal kayrayı “doğal nedenlerin düzeni” içinde hep arayıp durmuşlardır. Oysa “doğru felsefe”, tanrısal kayrayı insanın tin dünyasında da görmelidir. Başka bir deyişle onu insani dünyada da gösterebilmelidir.⁴⁴

Vico, insanlığın tarihini aslında tanrısal kayranın bir açılımı olarak görür. Çünkü insanda tanrıdan bir parça vardır. İşte Vico'nun tanrısal kayra dediği, insandaki bu tanrısal tarafın tarihte oynadığı rolden başka bir şey değildir. Tanrı tarihte doğrudan etkileyici olan değildir. Bununla birlikte tarihte etkin olan insandır. İnsan ise, tanrısal kayranın bir yönünü

⁴² *age.*, s. 100-101.

⁴³ Gözde Yazıcı, “Şiir”, *Giambattista Vico ve Yeni Bilim'in Temel Kavramları*. (der. Levent Yılmaz). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 50-51.

⁴⁴ Löwith, *age.*, s. 203.

kendisinde sergilediği veya açığa vurduğu, kültürün ve tarihin yapıcısı bir varlıktır. Buna göre tanrı, tarih içinde ve tarihle birlikte hareket etmez. Çünkü tanrı zaman ve mekân dışıdır. Böylece tarihsel alan, tanrısal kayranın yalnızca bir yönünün görüldüğü alan olarak karşımıza çıkar.⁴⁵ Bu bağlamda “bizim yeni Bilimimiz... tarihte işleyen inayetin ne olduğu hakkında konuşan bir ispat olmalıdır.”⁴⁶ diyen Vico’ya göre, “tanrısal inayet vardır ve tanrısal yasa koyucu bir akıl olarak hareket eder. Bu tanrısal inayet insanların hep kendi çıkarlarını düşünmelerine, vahşi ve başıboş hayvanlar gibi yaşamalarına neden olabilecek tutkularından kurtararak onları, insan toplumu içinde tutan medeni kurumlar yaratır.”⁴⁷

Vico, insani kurumları açıklarken farklı farklı yerlerde kurulmuş olmalarına rağmen ilkel ya da medeni milletlerde üç ortak insani geleneğin olduğunu söyler. Bunlar, “hepsinin bir dini vardır”, “hepsinde evlilik kurumu yerleşmiştir” ve “hepsi ölümlerini gömer.” Buradan hareketle Vico, birbirinden hiçbir şekilde haberi olmayan toplumlarda bu türden benzer uygulamaların ortaya çıkması, bunların ortak bir hakikat temeli olduğunu gösterir. Buna göre, bütün insani kurumların tanrısal kayra sayesinde ortaya çıktığı söylenebilir.⁴⁸ Böylece Vico’da tanrısal kayra, “tarihe yön ve düzenini veren doğa-üstü ilke olduğu kadar, tarihsel olayların meydana gelme tarzlarından başka bir şey de değildir. İlke ile ilkenin yönlendirdiği olaylar eş türdendir, aynıdır. Bu durum Hegel’de “akıl kendisini tarihte açması” görüşüne benzetilebilir.⁴⁹

Her insan toplumunda ve her tarihsel dönemde tanrı kavramına rastlanıldığını ifade eden⁵⁰ Vico’ya göre bütün uygarlıklarda, yasalar, gelenekler, ritüeller, her hangi bir biçimde dinselidirler. Bu din ister doğru ister yanlış, ister Hıristiyanlık ister pagan olsun fark etmez. Böylece o, bütün toplumsal yaşamın herhangi bir şekilde tanrısal kültür ile başladığını düşünmektedir. Başka bir deyişle Vico için bütün tarihsel ve toplumsal yaşam, insanların doğaya ve kendilerine egemen bir tanrıyı gözeterek yaptıkları düzenlemelerle doludur. Nitekim tutkularından toplumsal hukuka geçişi sağlayan şey, tanrının yasasıdır. Tanrısal yasa ya da tanrısal kayra, insanları tutkularından kurtarır ve tüm insanlığı bir sivil mutluluğa doğru yönlendirir.⁵¹ Böylece Vico, insanların toplumsal yaşama geçişlerinde dinin ve tanrı düşüncesinin etkili olduğunu düşünmektedir. Tanrısal kayra, tarihsel gelişimin sivil yasalarından başka bir şey değildir. Bu nedenle tanrısal kayra dünyanın üstünde değildir ve

⁴⁵ Sema Önal Akkaş, “Vico’nun Kültür Anlayışı”, *Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay Armağan Kitabı*. Gazi Kitapevi, Ankara, 2005, s. 262-263.

⁴⁶ Vico, *age.*, s. 139.

⁴⁷ Diler İnal, “Tanrısal İnyet”, *Giambattista Vico ve Yeni Bilim’in Temel Kavramları*. (der. Levent Yılmaz). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 13; Ayrıca bk. Vico, *Yeni Bilim*, s. 93.

⁴⁸ İnal, *agm.*, s. 13-14; Ayrıca bk. Vico, *Yeni Bilim*, s. 132.

⁴⁹ Löwith, *age.*, s. 203.

⁵⁰ bk. Vico, *Yeni Bilim*, s. 137-138.

⁵¹ Löwith, *age.*, s. 203-204.

mucizevi bir özellikte taşımaz. Bu bağlamda Vico'da tanrısal kayra, "bir toplumsal düzen şemasına indirgenir, onun en önemli içeriği, tarih sürecinin evrensel ve kalıcı düzeni olmaktan başka bir şey değildir. Tanrı, tarihin doğal akışına, bu akışın kendisinden başka bir şey olmayan kayrasıyla etkide bulunur. İnsanın toplumsal tarihine yön veren bu tarihsel kayranın doğal dilinden anlayan kimse için, tüm tarih, başından son sayfasına kadar, harika bir planın hüküm sürdüğü açık bir kitaptır."⁵²

Böylelikle tarih felsefesini bir tanrısal kayra inancına dayandıran Vico, tarihsel gelişmeyi üç çağa ayırır. Bunlar Tanrılar Çağı, Kahramanlar Çağı ve İnsanlık Çağı'dır.⁵³ Tanrılar çağı, insanların birbirlerine yalnızca kan bağı ile bağlı oldukları ve bir rahip-kralın yönettiği baba erkil toplulukların çağıdır. Bu çağın insanları despot bir tanrı tasarımı altında yaşamlarını sürdürürler. Bütün girişimlerinde fala ve kehanete başvururlar. Ancak topluluk üyeleri ile kan bağı olmayan insanların hizmet karşılığında topluluğa katılmasıyla ilk gerçek anlamda toplumsal sınıflar ortaya çıkar. Yeni üyeler topluluğun sahip olduğu olanaklardan tam olarak yararlanmak istemeleri, aile babalarını konumlarını korumak üzere bir araya gelmeye mecbur bırakır. İşte bu aristokratik kural ve davranışların egemen olduğu Kahramanlar Çağı'nın başlangıcıdır. Bu çağda toplum, Tanrı'nın soyundan geldiğini iddia eden yönetici sınıfla plebler ya da köleler arasında kesin bir biçimde bölünür. Aristokratların kurduğu düzen içinde plebler güçlenir ve sonunda ayaklanarak Kahramanlar çağına son verirler. Arkasından insanların doğaları gereği eşit olduklarına inanılan ve bireylerin yasalar önünde eşit haklara sahip olduğu demokrasilerin ve ardından monarşilerin egemen yönetim biçimi olduğu İnsanlık çağını başlatırlar.⁵⁴

Öte yandan sırasıyla Tanrılar çağı teokratik, Kahramanlar çağı mitolojik, İnsanlık çağı ise rasyoneldir. Vico'ya göre ilk iki çağ "poetik" çağlardır. Bu çağlarda insanların akıllarından çok hayal güçleri egemendir. Üçüncü çağ ise akıl çağıdır. Böylece şiirin kaynağını Tanrılar ve Kahramanlar çağında aramamız gerektiğini söyleyen Vico'ya göre insanlık, soyut düşünce ve ussal bir dille başlayamazdı.⁵⁵ Söz konusu ayrıma uygun olarak Vico üç dil ve yazı türü (kutsal, imgesel, dünyasal), üç tip doğal hukuk, üç tip siyasal topluluk vb. ayırır⁵⁶. Ona göre tüm çağlar tarihin akışı içinde kendi içlerinde döngüsel bir hareket gösterirler. İnsanlığın bu kurallı akışı, anarşiden düzene, ilkel ve kahramanca göreneklerden akılcılaştırılmış ve sivilleştirilmiş göreneklere geçildiği sürece ilerleyen bir süreçtir.⁵⁷ Ancak Vico'ya göre sürekli akılcılaştırma ve

⁵² *age.*, s. 204-205.

⁵³ Vico, *age.*, s. 100-101.

⁵⁴ Görür, *agm.*, s. 42; Ayrıca bk. Vico, *age.*, s. 43-44.

⁵⁵ Cassirer, *age.*, s. 183.

⁵⁶ bk. Vico, *age.*, s. 43-50.

⁵⁷ Löwith, *age.*, s. 205.

toplumsallaşma anlamında kesintisiz bir ilerlemeden bahsedilemez. “İlerleyen bir süreçten, bir geriye dönüşe geçilir ve yeni bir barbarlık ortaya çıkar... Ama bu barbarlık da yeniden bir yükselişe geçer. Ancak genelinde çöküş kaçınılmazdır.”⁵⁸ Bu nedenle Vico Aydınlanma çağının çizgisinde bir ilerleme fikrini kabul etmez. “Onda gelecekte gerçekleşecek bir umut ve inanç düşüncesi yoktur. Tarih ilerleyen çizgisel bir gelişme sonucunda ulaşılabilecek hiçbir amaç taşımaz. Çünkü tarih iniş çıkışlarla (Corsi e ricorsi) doludur.”⁵⁹ Nitekim Vico’ya göre “insanların tabiatı ilkin kabadır. Sonra sert, sonra şefkatli, sonra da ince, son olarak da ahlaksızdır.”⁶⁰ Ancak şunu belirtmeliyiz ki, “bu döngülü hareket, tarihin değişmez aşamalar döngüsü içerisinde dönüp durması değildir; bir daire değil, sarmaldır; çünkü tarih hiçbir zaman kendini yenilemez, ama her yeni döneme, daha önce geldiğinden farklı bir biçimde döner dolaşır yine gelir.”⁶¹

Böylece Vico, tarihte hiçbir zaman bir bütünlüğe ve yetkinliğe ulaşamayacağına inanır. Çünkü ona göre tarihte geriye dönüşler egemendir. Bu nedenle tarihsel süreç, doğal sürece daha yakındır.⁶² Nitekim “insanlar, ilkin, gereksinimini hissederler. Sonra faydayı ararlar, daha sonra da konfora giderler ve daha sonra da zevk ve eğlenceye yönelirler, oradan lükste ki debdebe büyür ve son olarak da delirirler ve kendi özlerine zarar verirler.”⁶³

İnsanlık tarihindeki yükseliş ve çöküşlerin devamlı suretle birbirini izlediğini düşünen Vico’ya göre, “bir ulusun hayatına son veren şey, bağımsızlığın yitirilmesi ve içyapıda başlayan bozulmadır. Çöküş geciktirilebilir, ama genelde çöküş kaçınılmazdır.”⁶⁴ Şu halde Vico’nun tarihe bakışı, antik bir bakış tarzıdır. Vico’da Grekler gibi ilk nedenler ve temel yapılarla ilgilenir. Ancak Grekler gibi doğal dünyada değil, tarih dünyasında bunu yapar.⁶⁵ Bu nedenle Vico’nun temel düşüncesi, ne bir yetkinliğe doğru ilerleyen bir tarihsel ilerleme, ne de tam anlamıyla Greklerinkine benzer bir kozmik döngüdür. Bundan farklı olarak tarih, yükselişten çöküşe doğru doğal-tarihsel bir akıştır. Yeniden barbarlığa dönüş de, kuşkusuz yeryüzündeki insanların tarihinin ortadan kalkması değildir. Hatta çöküş aşırı uygarlaşmanın ortaya çıkardığı sorunlardan da insanlığı kurtaran bir çare durumundadır.⁶⁶ İşte Vico, bu düşünceleri ile tarih felsefesi ile tarih metafiziği arasındaki sınır üzerindedir. Zira onun bakış açısı Löwith’e göre teolojiktir. Ancak “onda “teolojik” olan şey, öbür yandan sadece “doğal-tarihsel” bir şeydir. Böyle olduğu içindir ki, tarihin bir tarih öncesi başlangıcı olsa da, onun bir “son”u yoktur.”⁶⁷

⁵⁸ *age.*, s. 205.

⁵⁹ Görür, *agm.*, s. 42; Ayrıca bk. Vico, *age.*, s. 205.

⁶⁰ Vico, *age.*, s. 112.

⁶¹ Collingwood, *age.*, s. 102.

⁶² Löwith, *age.*, s. 206.

⁶³ Vico, *age.*, s. 111-112.

⁶⁴ Günay, *age.*, s. 82-83.

⁶⁵ Löwith, *age.*, s. 206.

⁶⁶ Günay, *age.*, s. 81.

⁶⁷ Löwith, *age.*, s. 207.

Başka bir deyişle, tarihin son bulduğunu ya da son bulacağını söylemek Vico'nun düşüncesine göre anlamsız bir yargıda bulunmaktan başka bir şey değildir.

Böylelikle Vico tarihi, insanlığın eseri olan aktif ve yaratıcı bir süreç olarak değerlendirir. O, bu anlayışı ile çevrenin insan eylemleri üzerindeki belirleyici etkisini vurgulayan anlayışlardan (Locke ve Hobbes gibi) açıkça farklılaştığını gösterir. Öte yandan Vico, doğa bilimleri ile birlikte anılan bilimsel rasyonalizme de karşı çıkar.⁶⁸ Daha önce üzerinde durduğumuz gibi Vico, Descartes'ın "geometrik yöntem" diye adlandırdığı yöntemin, gerek doğal dünyayı gerekse toplumların dünyasını anlamının temeli olduğu görüşüne, dolayısıyla gerçek bilgi özünde "tümden gelimci, evrensel ve zaman dışı"dır anlayışına asla katılmaz. Ona göre matematik insan ürünüdür ve matematiksel önermelerden elde edilen bilgiyi de yalnızca insanlık yarattığı için, gerçek bilgidir. İşte Vico, bu noktada devrim niteliğindeki ilkesini, "insanlığın yalnızca kendisinin yaratmış olduğu şeyleri bilebileceğini" ifade eder. Bu nedenle Vico'ya göre sorun, fizik bilimleri tarzında, dışsal bir gerçekliği edilgin biçimde kaydetme, sınıflama ve gözleme sorunu değildir. Çünkü insanın toplum ve tarih dünyası kesinlikle insanların elinden çıkmıştır. Dolayısıyla bu dünyanın ilkeleri, ancak kendi zihnimizin geçirdiği değişimler içinde aranmalıdır.⁶⁹ Nitekim Cassirer'in de ifade ettiği gibi, fiziksel olgulardan farklı olan tarihsel olgular geçmişe aittir. Bu nedenle biz geçmişi yeniden kuramayız, bütün yapılabilecek olan onu "anımsayıp" ona yeni bir düşünsel varoluş vermektir. Başka bir deyişle tarihsel bilgide ilk adım, deneysel gözlem olmayıp düşüncede yeniden kurmaktır.⁷⁰

Böylece hakikatin bilgisi için en sağlam hareket noktasının tarihsel-toplumsal dünya olduğu gerçeğini ortaya koyan Vico'ya göre, hakikatin ölçütü, Kartezyen bilgi anlayışında olduğu gibi zihnimizdeki tasarımların açık ve seçik oluşundan ibaret değildir. Çünkü zihnimizde oluşturduğumuz tasarımların açık ve seçik oluşu hakikatin ölçütünü bize vermez. Aksine söz konusu bu açık ve seçiklik bize, ancak psikolojik ve öznel bir ölçüt sağlar. Bu nedenle kişi burada hakiki olanı değil, kendi inandığı psikolojik-zihinsel nesnesine bağlanır. Böylece Vico'ya göre bilgilenme durumu, zihnimizdeki tasarımlar arasındaki bir ilişki ve bu ilişkinin doğruluğu sorunu değildir. Bilgilenme, kendimiz ve zihnimiz dışındaki toplumsal - tarihsel bir dünyada eylediklerimiz ve bu eyleme esnasında bildiklerimizdir. Başka bir ifade ile yarattıklarımızın bilinmesidir. Buna göre insanın ancak kendi yarattığı şeyi tam anlamı ile bilebileceğini özellikle vurgulayan Vico'ya göre, insanın yarattığı dünya ise, tarihsel ve

⁶⁸ Alan Swingewood, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. (çev. Osman Akınhay). Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1998, s. 26.

⁶⁹ *age.*, s. 26.

⁷⁰ Cassirer, *age.*, s. 205-206.

toplumsal dünyadır.⁷¹ İşte Vico için bu dünyayı bilmek son derece önemlidir. Çünkü bu dünyayı bilen insan, hakikatin bilgisine daha çok yaklaşacaktır.

Şu hâlde Vico'ya göre doğayı ancak kendi akılsal olanaklarımız altında bir fenomenler dünyası olarak tanıyabiliriz. O, bu düşüncesi ile kendisinden çok sonra Kant'ın yapacağı numen-fenomen ayrımının ilk ipuçlarını da vermiş oluyordu. Öte yandan Vico, filozof ve bilim adamlarının doğruluğu ve kesinliği doğada aramalarını ve bu konuda tarih ve kültür alanını ihmal etmelerini eleştirir. Çünkü ona göre, doğayı “kendindeki nedenleriyle” değil, bir fenomenler dünyası olarak tanıyor ve biliyoruz. Bunun aksine tarih ve kültür dünyasını “kendindeki nedenleriyle” bilebiliriz. Zira tarih ve kültürü yapan insanlardır. Dolayısıyla söz konusu nedenler insan olarak bizim ihtiyaçlarımızdan, bizim ekonomik, hukuksal, dinsel, estetik, bilimsel, felsefi ve politik düşünüş, düzenleme ve kurumlaştırmalarımızdan oluşur.⁷²

Sonuç olarak düşünceleri ile kendi çağında yeterince değeri önemsenmeyen Vico, ancak ölümünden yaklaşık olarak yüzyıl sonra 19. yüzyıl Alman felsefesinde önemli bir yankı bulabilmiştir. Öte yandan Vico asıl hak ettiği ilgiye ise 20. yüzyılın ilk yarısında kavuşabilmiştir. Böylece Vico ile birlikte Yeniçağda, tarih ve kültürü insandan yola çıkarak anlamaya çalışan bir “insancı kültür felsefesinin” temelleri atılmıştır.⁷³ Buna göre kendi çağına damgasını vuramasa da Vico düşünceleri ile Herder, Hegel, Dilthey, ve Spengler gibi bir çok düşünürü ve filozofu farklı şekillerde de olsa etkilemiştir. Özellikle döngüselci tarih anlayışı, tarihin bir edimler dizisi olarak karşımıza çıkması, her tarihsel durumun kendi biricik içyapısı aracılığıyla anlaşılması, son olarak da tarihsel yaşamın mitolojik, filolojik, hukuksal ve dinsel açılardan kavranması gerektiği gibi, birçok önemli ve değerli düşüncesi ile Vico, günümüzde sadece felsefe, tarih ve sosyoloji alanlarında değil, sosyal bilimlerin diğer bütün alanlarında da köklü izler bırakmıştır.⁷⁴ Bu nedenle ilgileri tarih ve toplum bilimleri olan araştırmacıların, bu konularda ilk tespit ve yorumları yapan Vico'nun düşüncelerine ilgisiz ve kayıtsız kalamayacağı çok açıktır. Elbette onun söylediklerinde eksiklikler olabilir, ancak biz günümüz tarih ve toplum bilimlerinde tartışılan ve konuşulan birçok konunun ilk örneklerine Vico'nun düşüncelerinde rastlamaktayız.

⁷¹ Özlem, “Sunuş”. *Yeni Bilim*, s. 14.

⁷² Özlem, *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. s. 144-145.

⁷³ *age.*, s. 145.

⁷⁴ Özlem, “Sunuş”. *Yeni Bilim*, s. 15.

Kaynaklar:

- BIÇAK, A. (2004). *Tarih Felsefesinin Oluşumu*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- CASSIRER, E. (1997). *İnsan Üzerine Bir Deneme*. (çev. Necla Arat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- COLLINGWOOD, R. G. (1996). *Tarih Tasarımı*. (çev. Doç. Dr. Kurtuluş Dinçer). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- GÖRÜR, A. (2007). İnsanlık. *Giambattista Vico ve Yeni Bilim'in Temel Kavramları*. (der. Levent Yılmaz). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- GÜNAY, M. (2003). *Felsefe Tarihinde İnsan Sorunu*. İzmir: İlya Yayınevi.
- İNAL, D. (2007). Tanrısal İnanç. *Giambattista Vico ve Yeni Bilim'in Temel Kavramları*. (der. Levent Yılmaz). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- LÖWITH, K. (1994). Vico. *Tarih Felsefesi*. Doğan Özlem, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1994.
- MILLER, C. (1993). *Giambattista Vico: Imagination and Historical Knowledge*. New York: St. Martin's Press, Inc.
- ÖNAL AKKAŞ, S. (2005). Vico'nun Kültür Anlayışı. *Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay Armağan Kitabı*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- ÖZLEM, D. (1986). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- ÖZLEM, D. (2007). Sunuş. *Giambattista Vico, Yeni Bilim*. (çev. Sema Önal). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- POMPA, L. (1990). *Human Nature and Historical Knowledge: Hume, Hegel and Vico*. Cambridge University Press.
- SWINGWOOD, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. (çev. Osman Akınhay). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- ULUÇINAR, L. (2007). Giambattista Vico'nun Yaşamöyküsü. *Giambattista Vico ve Yeni Bilim'in Temel Kavramları*. (der. Levent Yılmaz). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- VICO, G. (1982). *Vico: Selected Writings*. (Edited and translated by Leon Pompa). Cambridge University Press.
- VICO, G. (1990). *On The Study Methods of Our Time*. (Translate By Donald Phillip Verene). Cornell University Press.
- VICO, G. (2007). *Yeni Bilim*. çev. Sema Öna, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- YAZICI, G. (2007). Şiir. *Giambattista Vico ve Yeni Bilim'in Temel Kavramları*. (der. Levent Yılmaz). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.